

## ZPRÁVY O ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE V ČR

V prosinci 1995 se v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR konal již III. seminář, zaměřený na zprávy o Úmluvě, který organizovala Česká sekce Defence of Children International (DCI) ve spolupráci s Českým výborem pro UNICEF, Českým helsinským výborem, Sdružením ženských organizací a Ministerstvem zahraničních věcí ČR. Pro objasnění obsahu je nutný krátký exkurs do nedávné historie.

Když v r. 1989 přijalo VS OSN Úmluvu o právech dítěte (komplexní dokument nejvyššího právního řádu, mající charakter mezinárodní smlouvy), přijalo tím také cíle a formy mezinárodní kontroly. Protože v mezinárodním právu jde o součást tzv. měkkého zákonodárství, není nedodržování závazků sankcionováno, ale kontrola i nátlak na smluvní strany jsou posunuty především do roviny mravně politické. Pro zajištění mechanismu kontroly pokroku při realizaci závazků této Úmluvy byl zřízen Výbor pro práva dítěte při OSN, tvořený 10 zvolenými odborníky z různých zemí (čl. 43 Úmluvy). Tohoto Výboru smluvní strany předkládají zprávy o opatřeních a pokroku v uplatňování Úmluvy, a to do dvou let po nabytí platnosti pro dotyčnou stranu, poté každých pět let (čl. 44). Výbor si může vyžádat doplnění od jiných specializovaných organizací Spojených národů (čl. 45). Návrhy a doporučení k těmto zprávám Výbor sdělí VS OSN a postoupí smluvní straně. ČSFR podepsala Úmluvu 30. září 1990 a v platnost vstoupila 6. února 1991 (Sbírka zákonů 104/1991). Česká republika převzala tento závazek od 1. ledna 1993 včetně povinnosti předkládat zprávy. Úvodní zpráva, připravená ještě

MZV ČSFR, byla (mj. i díky iniciativě DCI) stažena z projednávání. Její úroveň dávala tušit, že pro náš stát rozhodně nejsou děti prioritou. Začala příprava zprávy nové, lze říci, že rovněž zásluhou nevládních organizací již poněkud zodpovědnější. Současně byla pověřena Česká sekce DCI koordinací přípravy doplňkové zprávy za nevládní organizace.

V průběhu dvou let byly také z iniciativy nevládních organizací uspořádány tři semináře ke koncepci zprávy, jichž se účastnili i představitelé Parlamentu, ministerstev, vysokých škol a vědeckých institucí. Poslední seminář se již zabýval návrhem Doplňkové zprávy nevládních organizací k Úvodní zprávě České republiky o plnění Úmluvy o právech dítěte.

Hovoříme zde tedy o dvou připravených zprávách, které by měly dát významný přehled o pozici dětí u nás i o přístupu státu k řešení jejich problémů. Obě zprávy by měly být zveřejněny a po jejich publikování by bylo dobré se k jejich obsahu v co nejširší diskusi vrátit.

Stručně oblasti, kterých se týkají. I. Obecná část: Všeobecné sociální, hospodářské, politické a právní podmínky. II. Část - Realizace Úmluvy: Obecná opatření k realizaci. Definice dítěte. Obecné zásady. Občanská práva a svobody. Rodinné prostředí a alternativní péče. Zdravotní a sociální péče. Vzdělání, volný čas a kulturní činnost. Zvláštní ochranná opatření.

Doplňková zpráva dodržuje tuto strukturu, přičemž skutečně doplňuje (ne vždy zcela rovnoměrně, ostatně ani vládní zpráva není zcela vyvážená), pouze výjimečně tam, kde

to odborníci považovali za nezbytné, koriguje informace o stavu. Obsahuje však něco velmi podstatného - a to některé návrhy a doporučení pro dosažení pokroku.

V I. části upozorňuje např. na souvislosti a prognózy transformace demografického chování, nicméně za nejdůležitější považují důrazné upozornění na výklad závazků, plynoucích z Úmluvy pro stát. Tyto závazky nejsou a nemusí být vždy pokryty legislativou, ale přesto by mělo být dosaženo stanoveného výsledku. Chybí však kontrolní mechanismy - např. pomocí institutu ombudsmana. Za klíčový problém je považována informovanost v oblasti dětských práv, která není dostatečně zabezpečena, chybí i odborný základ v podobě instituce, která by monitorovala naplňování práv dětí.

Z II. části upozorňují např. na konstatování, že v ČR není dosud zákonná norma o dětech a mládeži, ani institut, který by byl zodpovědný za politiku týkající se dětí a za dodržování závazků, vyplývajících z Úmluvy. Dále jsou zajímavé výsledky výzkumů, které upozorňují na značné nerespektování názorů dítěte ve škole i v rodině. Zcela konkrétní a závažné nedostatky jsou sledávány ve vztahu k dětem, umístěným mimo vlastní rodinu.

V oblasti zdravotní a sociální péče je vyslovena mj. obava, aby narušením systému komplexní pediatrické péče nepoklesla celková úroveň zdravotní péče o děti. Za velmi významné je považováno vytváření podmínek pro integrované vzdělávání postižených dětí, pozitivně jsou hodnoceny i změny ve speciálním školství.

Obsáhlá kapitola je věnována oblasti školství, jeho přetrvávajícím i novým problémům, zůstává však ve značné míře na úrovni konstatování obecných principů humanizace a demokratizace školy, potvrzení významu výchovy pro skutečné uplatnění lidských práv, výchovy k toleranci, zdravému způso-

bu života, výchovy jako prevence násilí či xenofobie atd. Kriticky je konstatováno, že do školního života nejsou dostatečně včleněna dětská práva, zájem učitelské i rodičovské veřejnosti uspokojují spíše nevládní organizace a jiná občanská sdružení. Důraz kladený na výchovu je sympatický, návrh konkrétních doporučení se ukázal zatím nad síly této zprávy. Také diskuse k této části oscilovala od obecné nespokojenosti se stavem přes informace o dílčích programech zejména v pregraduální přípravě učitelů a dalších odborníků až k jasně formulovaným požadavkům např. na zřízení míst školních psychologů a sociálních asistentů.

Rovněž volnému času je věnován značný prostor - od nabídky dětských organizací a občanských sdružení pracujících s dětmi přes tělovýchovnou a sportovní činnost (zde kritická slova směřují např. k nedostatečné ochraně práv dětí ve vrcholovém sportu, kupodivu není kritizován klesající počet finančně dostupných nabídek) až ke spontánní hře. (Za paradox vývoje posledních let je považováno to, že mizí přírodní plochy, chátarají dětská hřiště a kulturní a tělovýchovné aktivity jsou z finančních důvodů omezovány, přičemž dochází k enormnímu rozvoji heren pro dospělé s hracími automaty, nebezpečných i dětem...). Zaslouženě kritická slova jsou směřována do oblasti mediální politiky, kde přetrvává lhostejnost i legislativní nedostatečnost, pokud jde o vliv na děti. Tato část zahrnuje i doporučení.

Nelichotivá, ale současně podnětná slova jsou adresována oficiálním institucím, které mají na starosti mladistvé delikventy a způsoby jejich resocializace.

Velmi závažná je analýza současného stavu i navrhovaných změn sociálně právní ochrany dětí. Jde např. o to, že současná právní úprava, která nezná pojem dítěte ohroženého škodlivými vlivy, nedává možnost činit ochranná opatření (viz např. využívání

děti k žebrotě a trestné činnosti, prodej drog dětmi, určité formy násilí na dětech a mezi dětmi, fyzické tresty, působení náboženských sekt). Za nejdůležitější lze považovat důraz na nutnost vytvoření komplexního systému sociální péče a ochrany dítěte, který by byl zajišťován sítí státních, samosprávních i dobrovolných organizací, vzájemně se doplňujících.

Diskuse na semináři ukázala přínos i slabiny takovýchto akcí. Ale i když můžeme mít výhrady ke kvalitě zpráv, bylo dosaženo pokroku především v zodpovědnějším přístupu k tomuto závazku, byly otevřeně diskutovány problémy a byla patrná snaha hledat možnosti zlepšení. Organizátorům se podařilo uskutečnit setkání a vzájemné informování řady nevládních organizací mezi sebou, setkání s představiteli většiny vládních rezortů, s poslanci, setkání a spolupráci odborníků z různých oborů, teoretiků

i praktiků. Současné umožnili setkávání lidí, kteří tuto problematiku považují za důležitou a které obohatí nejen o vzájemné kontakty, ale i o pohled na dětská práva z různých úhlů.

Evidentní byly pokusy ze strany nevládních organizací neomezit se na kritiku, ale v zájmu věci hledat možnosti spolupráce, i když dlužno říci, že díky postojům mnoha rezortních úředníků nebyla vždy úspěšná, a proto také kritizovaná z vlastních řad.

Nepochybně konkrétní práce jednotlivých nevládních organizací přináší užitek konkrétním dětem. Iničiátoři setkání v Parlamentu se snaží o to, aby si svoji zodpovědnost za politiku týkající se dětí uvědomily vládní i nevládní organizace, aby děti nezůstaly na okraji zájmu rezortů. A úplně na závěr - znovu se potvrdilo, že realizace Úmluvy není jen záležitostí legislativní, zdravotní, sociálně právní, ale převážně výchovy.

*Marie Hradečná*

## POMOC TAKÉ VYUČUJÍCÍM

Prakticky bez propagace proběhl v srpnu 1995 ve Frýdlantu nad Ostravicí psychoterapeutický výcvik s W. F. Hahndem, profesorem Kalifornské státní univerzity, který je členem Americké asociace manželské a rodinné terapie. Je žákem u nás velmi známé americké terapeutky Virginie Satirové, o jejímž modelu přednášel v řadě států, i v Praze.

Cílem výcviku, který pořádal Institut V. Satirové, bylo seznámení s jejím učením především cestou psychoterapeutických zážitků a urychlení práce na uvědoměném procesu dosažení plnějšího lidství a zvýšené schopnosti pomoci ostatním lidem.

Podle Satirové lze neadekvátní reakce na zátěžovou situaci rozdělit do čtyř typů, a tudíž je možné hovořit o čtyřech typech lidí: „smířlivec, žalobce, rozumář a odvaděč pozornosti“.

*Smířlivec* je pasivní, sebeobviňující, škrta všechny své potřeby, nepřihlíží k situačnímu kontextu a je závislý na druhém člověku. Jeho klíčovým slovem je **ano**. Vyjadřuje skromnost, stále se omlouvá, ponizuje, žádá o souhlas. Škrta sám sebe, nedotčena zůstává situace toho druhého a kontext. V průběhu celé zátěžové situace pocítuje vnitřní úzkostné napětí.

*Žalobce* je dominantní, vyčtvavý, agresivní. Škrtá toho druhého a nepřihlíží ke kontextu. Jeho základním slovem je *ne* (neuznávám, nedovolím, nerespektuji...). Zatímco smířlivce k partnerovi vzhlíží, žalobce na něj ukazuje v obviňujícím gestu. Jeho vnitřní ladění lze formulovat jako pocit velkého zklamání: „Jsem opuštěný a neúspěšný.“ Také on pociťuje vnitřní úzkostné napětí.

Člověk *rozumářský* (computer) je počítačem. Vše vyjadřuje v pojmech kontextu. Pro něho jsou základními pojmy: *racionální, objektivní, logický*, ale i výrazy jako *ono* nebo *se*. Hluboko v nitru si takový člověk uvědomuje: „Jsem zranitelný, proto škrtám partnera a škrtám i sebe. Naše citění nás může ohrožovat. Za každou cenu je třeba přizpůsobit se situaci.“

*Odvaděč pozornosti* škrtá sebe, druhého i kontext. Je pro něho charakteristický těkavý pohyb, výrazná nesouvislost a měnění tématu. Jeho základním pocitem je: „Nepatřím sem. Nikdo mě nemá rád. K nikomu nemám vztah.“

Psychoterapeutické setkání pod vedením profesora Zahnda bylo prodchnuto přesvědčením školy V. Satirové: Všichni jsme projevem života a jsme vzájemně spojeni na

rovině osobností, nikoli rolí. Spojujeme se na rovině stejnosti a rosteme na rovině odlišnosti. Naším cílem je přijmout sebe a druhého, dokázat ocenit své hodnoty a jedinečnost. Všichni máme zdroje, které potřebujeme, a máme potenciál růstu. Máme také možnost volby, aniž bychom si to vždy uvědomovali. Jsme schopni přijmout změnu. Už z uvedeného je zřejmé, že model terapeutické intervence vychází z naděje, síly a změny, nikoli z hledání „dobrého a špatného“, toho, „kdo má a nemá pravdu“. Vychází ze zdraví, nikoli z patologie.

Účastníci setkání, mezi nimiž nebyli jen psychoterapeuti, ale také sociální pracovníci a učitelé, získali na závěr výcviku osvědčení o setkání, které je dokladem zvýšení jejich kvalifikace. Už sám fakt, že u mnohých z nich došlo ke změně úhlu pohledu na řadu konfliktů běžného života, skýtá těm, kteří s námi přijdou do styku, větší naději na schopnost vzájemné dohody a posléze i možnost přijetí.

Informace o podmínkách výcviku, který bude realizován v Praze a o jehož absolvování frekventanti získají osvědčení, lze získat na adrese: EMPATIE, Křenická 2256, 100 00 Praha 10.

*Jana Marhounová*

## V. KONFERENCE „SOUČASNÉ OTÁZKY ALTERNATIVNÍHO ŠKOLSTVÍ“

*Tématem V. konference Současné otázky alternativního školství se v letošním roce staly Alternativní modely výuky. Konference, která má již svoji tradici, proběhla ve dnech 19.-21. října 1995 pod záštitou rektora UP Olomouc prof. Josefa Jařaba tentokrát v Kokorách u Přerova. Pořadatelem a hlavním organizátorem byla katedra pedagogiky PedF UP s celoškolskou působností.*

Na konferenci přijalo pozvání 135 účastníků, mezi nimiž bylo též 27 zahraničních hostů, a to také z Dánska, USA, Polska, Slovenska a Slovinska. Potěšující je, že o konferenci měli zájem i studenti - budoucí učitelé a vychovatelé.

Vlastní jednání probíhalo v plénu i v sekcích. Úvodní referát v plénu přednesl prof. L. Ries a zamýšlel se v něm nad vztahem mezi vědou, uměním a spiritualitou ve vzdělání a výchově. Některé z dalších příspěvků v plénu byly zaměřeny na prezentaci základních myšlenek těchto modelů výuky, na které se orientovala také práce v sekcích. Zajímavé a diskusi vzbuzující byly rovněž referáty, v nichž se srovnávaly výsledky výzkumů, které proběhly v tradičních a alternativních školách a dotýkaly se hodnocení dětí a jejich projevů (např. úzkostlivosti, tvořivosti, fantazie).

Specifický charakter práce v sekcích přivítala většina účastníků, kteří se tak mohli aktivně podle svého vlastního zájmu zapojit do průběhu konference.

Sekce **Integrovaná tematická výuka**, kterou představila a organizovala J. Nováčková a P. Kopřiva, probíhala ve formě workshopu. Obsahově se vycházelo z osmi základních složek mozkově kompatibilního

prostředí. Účastníci měli možnost vyzkoušet si i různé metody, které jsou při tomto modelu výuky využívány. Tyto aktivity vedly jednak k důležité sebereflexi, jednak se pro některé učitele staly inspirací pro vlastní vyučovací činnost.

Sekce **Ekologická výchova** proběhla na základní škole ve Velkém Týnci, kde M. Bartoš a jeho spolupracovníci předváděli přímo ve vyučování možnosti ekologické výchovy. Dokladem o využitelnosti, zajímavosti a přitažlivosti her a učebních činností ekologické výchovy bylo také to, že i když tamní děti pracovaly tímto způsobem poprvé, plnily všechny úkoly hned s velkým zaujetím. Tvůrcům tohoto programu se podařilo realizovat jejich hlavní záměry.

V sekci **Zdravá škola (Zdravý životní styl)** zazněly mj. zprávy z výzkumů předškolních dětí, které přednesli především zahraniční účastníci ze Slovinska. Podstatnou část jednání pak vyplnil workshop *Výchova ke zdravému životnímu stylu*, který vedli V. a I. Janíkovi ze Soros Foundation Health Education Project. Své posluchače dokázali velmi zaujmout a mnohé ze zúčastněných pro danou problematiku nadchnout. Dále byla v sekci E. Šmelovou a D. Tomanovou představena modifikace projektu *Zdravá mateřská škola* ve Vyškově. Autorky vyšly z pojetí mateřské školy jako „velké rodiny“, v níž můžeme nalézt pozitivní životní styl a kde mají děti možnost život aktuálně prožívat. Na děti předškolního věku se zaměřily také V. Šebestová a J. Švarcová, které představily Montessori předškolní třídu v Praze a své povídání doplnily bohatou fotodokumentací, videozáznamem a didaktickým

materiálem s prezentací metodiky jeho využití.

Sekce **Projektová metoda** proběhla pod vedením J. Kašové, která se podělila o svoji zkušenost v oblasti konstrukce a realizace projektů a vzbudila zájem učitelů různých stupňů škol, inspektorů i našich studentů.

Také práci v sekci **1. stupeň ZŠ** můžeme charakterizovat jako přínosnou. Rovněž zde zazněly příspěvky tuzemských i zahraničních účastníků. Například J. Havlová informovala o zkušenostech tříletého ověřování modelu *Svobodné Komenského školy* v Jilovém, jenž propojuje školu mateřskou a základní. Blok matematických příspěvků přesvědčil o tom, že matematika může být pod vedením kreativního učitele jedno velké dobrodružství, a poskytl několik významných metodických podnětů. M. Janů upozornil na to, že nelze z primárního vzdělávání vyloučit pracovní vyučování a rukodělné práce, jak se prakticky může stát při realizaci projektu *Obecná škola*.

V sekci **2. stupeň ZŠ** zazněly referáty účastníků ze Slovinska, dále pak příspěvky tuzemských účastníků. Například M. Kurelová informovala o realizaci alternativních modelů výuky ve studiu učitelství na Ostravské univerzitě, K. Frömel a R. Dopitová ukázali, jak je možné vyučovat tělesnou výchovu v cizím jazyce, a tým pracovníků katedry českého jazyka PedF UP Olomouc pod

vedením M. Krobotové podal velmi zajímavou analýzu jevů při výuce českého jazyka a jazykových projevů našich učitelů.

Součástí konference byl i workshop vedený M. Kubičkovou, která prezentovala techniky **regenerace tvořivých sil učitele**. K tématu konference se tato sekce přiblížila z duchovnědné stránky a ukázala, že také dnes, a především dnes, se musíme zamýšlet nad světem, který není jen materie. Relaxační metody jsou pro učitele stejně důležité jako jiné techniky, které ve své profesi využívá.

Průběh jednání konference byl obohacen prodejnou výstavkou knih a učebnic, instalací posterů a výstavkou dřevěných hraček pro nevidomé a neslyšící děti, které pocházejí z dílny M. Janů.

Při závěrečném hodnocení konference byla většinou účastníků pozitivně hodnocena její praktická část (workshopy), protože vytvořila možnost nejen poznat různé vyučovací metody a postupy, ale také je hned vyzkoušet a prožít. Z toho důvodu se také v příštím roce organizátoři konference zaměří především na další rozšíření práce v sekcích, praktické ukázky a pomoc učitelům.

VI. konference se bude konat v roce 1996 16  
opět v měsíci říjnu a již dnes se můžeme připravovat a těšit na její program, který má sledovat otázky posuzování a hodnocení žáků (případně učitelů) v alternativních školách.

*Helena Grecmanová, Eva Urbanovská*